

РЕЧНИК ГРЕШАКА

*Помоћу очајно погрешних географских
карата велики истраживачи открили су
Нови свет.*

А. Тофлер

A

A DICTO SECUNDUM QUID AD DICTUM SIMPLICITER (лат). Закључивање од оног што вреди под одређеним условима на оно што вреди уопште; од изузетка на правило:

Ако су лажни допустиве у рату, онда је увек допустиво слагати.

Назива се још и *конверзном погрешком акцидентије* (fallacia accidentis conversa)

Супротна грешка: *a dicto simpliciter ad dictum secundum quid*

Види: *акциденција, он је баш из Сарајева, конверзија, изузетак...*

A DICTO SIMPLICITER AD DICTUM SECUNDUM QUID (лат). Закључивање од оног што вреди уопште на оно што вреди под посебним условима; услед општег правила превидети изузетак:

Човек је умно биће. Према томе, лудаци, пијанице и политичари такођер су умни.

Г. Петровић, *Логика*

Облик:

X је Y.

A (нетипичан члан, изузетак) је X.

Дакле, A је Y.

Назива се још *погрешком акцидентије* (fallacia accidentis). *Dicto simpliciter* је логичка основа стереотипизације. *Стереотипи*↑ настају када веру у неко опште важење пренесемо на неки појединачан случај. Ипак, *стереотипима* и *предрасудама*↑ обично започиње свако знање у свом расту ка (не)знању, ка битном, промишљеном и критичком знању.

Супротна грешка: *a dicto secundum quid ad dictum simpliciter*

Види: *акциденција, бркање генералних и универзалних судова, сваки и сви, стереотипи, предрасуде, нисам баш из Сарајева, изузетак...*

A POSSE AD ESSE NON VALET CONSEQUENTIA (лат). Ако нешто може постојати, не сме се закључити и да постоји (схоластичка изрека):

У Дунаву би могао зарадити гадну инфекцију уха. Дакле, Дунав је извор опасних инфекција.

Сентенција упозорава на проблематичан скок у закључивању из *могућности* на *постојање*, као и на скок из *есенције* на *егзистенцију*. Грешке као што су *домино ефекат* и *клизава падина*↑ настају поистовећивањем могућности и постојања, поготово ако се претходно изједначе вероватноћа и могућност (логички и онтолошки ниво). Ако је неки ред догађаја могућ по вероватноћи, не следи да ће се он нужно и десити. На сличан начин грешимо уколико верујемо да су прошле контингенције биле нужне (*несрећа*↑).

Сентенција је првобитно оспоравала тзв. онтолошки доказ Божије егзистенције Анселма Кентерберijsког: *Бог је оно од чега се ништа савршеније не може замислити. Савршенство мора да постоји не само у појму, него и изван њега, јер иначе не би било савршенство. Према томе, Бог егзистира не само у појму него и изван њега* (индиректан доказ свођењем конкурентске хипотезе на апсурд). Схоластичар Гаунило (XI век) сматра да је Анселмо крив за недопуштен прелаз са *појма* на *постојање*. Гаунило Анселмов доказ своди на тврдњу да *негде могу постојати најсавршенија острва зато што их можемо замислити*. Међутим, Анселмо с правом истиче како на логичком плану појмови *најсавршеније биће* и *најсавршеније острво* нису аналогни. Уколико је Бог могућ, тј. ако појам савршеног бића не садржи у себи контрадикцију, Бог мора да постоји, јер би било бесмислено говорити *само о могућем нужном бићу*. Анселмо је заправо добро оспорио смисао изреке, али директно није доказао постојање Бога.

Рене Декарт прихвата и прерађује Анселмов доказ, Лајбниц га ингениозно брани, Кант оспорава, а Хегел инкорпорира у властити мисаони систем. Данашње преформулације онтолошког доказа поштују правила модалне логике. Ипак, и онтолошки доказ и његово оспоравање имају једну заједничку претпоставку, а то је схватање Бога као предмета свести. Уколико је Бог предмет свести он се може формулисати и преформулисати, а Тајна одређити и омеђити. Међутим, да ли се на било који начин може располагати предодређујућом Тајном (*circulus vitiosus*↑)?

Види: „Ако Бога нема све је дозвољено.”

АГНОЗИЈА. Неспособност увиђања властитог незнања:

Знам да све знам.

Агнозијом можемо назвати сваку веру у свемоћ и непогрешивост властитог знања. У Сократовом учењу *агнозија* (грч. = незнање) није грешка, него основна црта филозофског знања, које је битна свест о незнању. Код Сократа је (не)знање почетак битног знања („знам да ништа не знам”), а код скептика *агнозија* представља крајње достигнуће филозофије. Увиђање могућности властитог незнања и неразумевања представља начин сазревања битног знања.

У психологији, *агнозија* је неспособност препознавања и схватања познатих садржаја.

Види: *суштина незнања*

ADVOCATUS DIABOLI (лат. *ђаволов адвокат*). Превиђање разлике између интерпретације неке идеје и њеног прихватања:

(*Посматрач из публице додацује адвокату одбране*): *А шта га ти браниш, срам те било, фашисто један...*

Процедурално заступање нових, непопуларних или тешко прихватљивих идеја не мора да значи и њихово прихватање. Услед непознавања аргументативне технике и доказних поступака, шира публика те идеје обично приписује ономе ко их привидно заступа.

Ђаволовим адвокатом је прозвано лице које у процесу беатификације заступа интерес католичке цркве као *заступник вере* (*promotor fidei*). *Advocatus diaboli* износи написмено све што би могло сметати проглашењу новог свеца, па се широј публици учинило да он брани интерес ђавола. Свако чудо вере *ђаволов адвокат* интерпретира као обману, заблуду, погрешку или заверу нечастивог и то по службеној дужности. Уколико кандидат за светца не издржи ватру критике, од беатификације би се одустајало. Истражујући хипотезу која ће оповргнути укупан теоријски конструкт, *ђаволов адвокат* инсистира на индукцији путем елиминације, док индукцију потврђивањем држи наивном (*неоповргљивост, непроблематизовање*↑). Насупрот одушевљеној маси која некритички прихвата све што јој се сервира (*argumentum ad populum*), он оповргава, проблематизује, процењује и испитује наизглед неочекиване могућности. Не само да користи *reductio ad absurdum* као методски поступак, него мора имати талента и за сам *ансурд*↑. Пошто му пред очима увек лебде најгора могућност, *advocatus diaboli* је службени песимиста. Када у животу надвлада најгора могућност, песимиста постаје реалиста.

Фигура *ђаволовог адвоката* упућује на јеретички карактер битног мишљења и недогматских мисаоних процедура.

Види: *наивни субјективизам, интенционална погрешка, убијте гласника*

АДЕПТ (лат. *adeptus* - неко ко је нешто досегао). Посвећеник у тајна учења, онај који трага за једном, обавезујућом и свеоткривајућом истином:

Већ двадесет година проучавам Мајстера Екхарта. Мислим да сам на трагу једне велике истине.

У алхемији се *адептом* назива онај ко је пронашао или досегао *камен мудрости*↑. Данас термин означава човека који је некритични поклоник једног учења или покрета, идеолошки занесењак, мистик, личност суженог погледа на свет, фанатик или догмата.

Види: *догматизам*

AD USUM DELPHINI (лат. *за престолонаследникову употребу*). Цензуриран и „припитомљен” текст, или збирка текстова, у складу са моралним и идеолошким схватањима неке друштвене групе:

Једно пријатно враголасто девојче од шеснаест година, метала ме је каткад на брадавицу своје дојке, и изводила многе сличне шале које нећу сувише подбрбно описивати. (Реченица која се изоставља из популарних издања *Гуливерових путовања* Џонатана Свифта.)

Ad usum Delphini је назив збирке традиционалних текстова очишћених од „недоличних” и „неприкладних” места, намењених за образовање старијег сина Луја XIV, који је носио титулу *Dauphin de France*. Жртве цензуре су аутори попут Хомера, Аристофана, Плаута, Теренција, Овидија, Јувенала, Марцијала, а цензорског захвата није поштеђено ни Свето писмо. Данас изрека означава цензуру

која текст чини прикладним свим узрастима, писање по диктату политике или новца, као и приређивање текстова по начелу дволичности и претворства.

Види: *цензура, једностраност, Index librorum purgandorum*

„АКО БОГА НЕМА, СВЕ ЈЕ ДОЗВОЉЕНО” – мисао коју је изрекао Иван Карамазов, романескни јунак Ф. М. Достојевског (1821-1881), има два различита смисла: Ако Бог није творац и чувар моралних вредности и законских норми, човек као *мера свих ствари* сасвим ће их релативизовати и порушити. У другом, још погрешнијем смислу, изрека коју је прославио Достојевски, своди се на:

У име Бога све је дозвољено.

Романескни јунак Иван Карамазов заступа просветитељске идеје које Достојевски сматра апсурдним и опасним. Просветитељи осамнаестог века у Богу виде извор и гаранцију моралних вредности, свдећи Тајну на једну одређену, сасвим „техничку” функцију. Према Франсоа Волтеру (1694-1778), атеизам и деизам само су за образоване и просвећене, док је за обичан народ неопходна вера у Бога: *Да Бога нема, слуга би нас убио на спавању* (Волтер). Иако исмева фанатизам и биготерију, Волтер верује у теонично порекло морала, претварајући личног Бога у апстрактног чувара моралног поретка, пошто би безбожје довело до крајњег, разарајућег нихилизма.

Славој Жижек верује да не постоји погрешнија теза од оне коју изговара Иван Карамазов, зато што доводи до једне наопаке теодицеје: *Ако Бог постоји, онда је бар за оне који тврде да делају у Божје име, све дозвољено*. Непосредна веза са Богом оправдава готово све, па се верски фундаменталисти не разликују много од безбожних стаљинистичких комуниста, којима ништа није свето, а поготово оно што по њиховом мишљењу стоји на путу историјског развоја. Став да је добра дела потребно чинити искључиво из љубави према Богу, а не зарад награде у облику раја или страха од пакла, преживео је, верује Жижек, више у европском атеизму, него код данашњих верника.

Опет, мисао Ивана Карамазова може се антиномијски преформулисати:

Баш зато што Бога има, све је дозвољено.

Са становишта људске слободе, између схватања безбожног стаљинисте и онога ко заговара могућност да Бог стоји иза нечега (да гарантује или брани, да познаје нужан крај времена, итд.), нема никакве разлике. Према Николају Берђајеву (1874-1948), слобода свему превазилази, и зато је Бог *дозволио све* и оставио могућим и отвореним...

Види: *Легенда о Великом Инквизитору, фанатизам, позивање на Божију вољу, пророчанство које само себе испуњава, нагодба са савешћу...*

АКЦИДЕНЦИЈА. Позивање на случајна, измењива или небитна својства неког предмета:

Када ко копајући рупу за садницу открије благо.

Аристотел

Акцидентија је сама по себи истинита, али као небитно и случајно својство није и не може бити основа битног, промишљеног знања, него нагађања или мисаоне конфузије. Пошто се *акцидентија* не догађа по себи него по другоме (игра случајности), погрешно је на основу акцидентије изводити закључке.

У логици, *погрешка акциденције* обухвата две логичке погрешке, сличног облика али супротног смера: *A dicto secundum quid ad dictum simpliciter*↑ (када бисмо из тога што смо копајући рупу за садницу открили благо, закључили да копање увек води откривању блага) и *a dicto simpliciter ad dictum secundum quid*↑ (када бисмо из тога што се уопште копањем може открити благо, закључили да ћемо копањем рупе за садницу открити благо). Већина логичких грешака може се свести на *небитно мишљење (ignoratio elenchi)*↑, на увођење неког произвољног, небитног момента у процес мишљења.

АЛОГИЧНО. Нелогично, противречно, неподвргнуто законима логике, непрорачунљиво, несазнатљиво или несхатљиво:

*...рум у рупи циришем
богољуба обришем
пасем пушке неслане
ногаре завеслане*

М. Годоровић, *Пасем пушке неслане*

Код стоичара, људски афекти су нелогични, а код Артура Шопенхауера то је *воља*. Љубав као извор вредности и слободе је нелогична или надлогична, тј. лична. *Алогично* је грешка уколико се уводи као принцип тамо где му није место.

АМБИГВИТЕТ. На латинском *ambiguitas* значи *двосмислица*. Грешка настаје када једна реч или реченица имају различита значења:

I did not have sexual relations with that woman, Miss Lewinsky!

Б. Клинтон

Притешњен доказима, Бил Клинтон је признао да је имао *sexual relations* у смислу *sexual relationship* (љубавни однос) али никако не и *sexual intercourse* (сношај), те да су га иследници рђаво разумели. У ствари, користећи амбигвитет, председник САД је могао да говори истину и лаже у исто време. На овој грешци почивају и многе пошалице и афоризми: *Ја знам да ће једном бити боље, али тај један нисам ја!* (Ратко Дангубић).

Види: *амфиболија, еквивокација*

АМНЕЗИЈА. Слабост памћења и неспособност присећања, на основу моралних разлога:

Све је исто само њега нема.

Убрзан ритам догађаја поспешује заборав, а скорија искуства чине нам се драматичнијим од прошлих. Зато се са уживањем присећамо невоља из прошлости. Није без утицаја ни чињеница да по достигнутом вишем стандарду људи постају осетљивији него што су то били у сиромаштву.

Сигмунд Фројд развија теорију заборављања као деловања на основу потиснутих садржаја. Заборављамо да испунимо неку непријатну дужност – заборавио сам на обавезу у дисциплинској комисији када је требало да одлучим о неком тугаљивом случају, да доплатим карту и то када је цена била превисока... У случајевима бурних историјских збивања, заборав постаје хроничан симптом темељне кризе која се може превладати само радикалним освешћењем, а оно је у историји заиста ретко. Постоји и негован облик заборава. Да би обезбедили

успешнији живот својој деци, губитници у историјским збивањима култивишу заборав. Вероватно су *кетмани*↑ и *шверцери властитог живота*↑ заборавили добар део својих метаморфоза.

Додуше, прича о забраву има и своју другу страну. Без заборава, верује Фридрих Ниче, владавина историјског расточила би живот, јер стваралачка димензија будућности више одређује прошлост, него обратно. Зато је често инсистирање на *амнезији* опасније огрешење него она сама.

Види: *омашка, шок будућности, онтолошка диференција, argumentum ad antiquitatem*

АМФИБОЛИЈА. Конфузија настала услед коришћења двосмисленог исказа:

Бунда за даму у добром стању.

За разлику од *еквивокације*, која настаје услед вишеструког значења израза, амфиболија се односи на синтаксичку двосмисленост, конфузију која настаје услед различитих начина тумачења граматичких односа, или ширег односу према контексту. Свесно употребљена *амфиболија* је стилска фигура којом се постиже ефекат смеха.

Види: *Амфиболични одговори.*

АМФИБОЛИЧНИ ОДГОВОРИ. Двосмислене реченице, обично славних пророчишта у старо време:

Aio te, Aecida, Romanos vincere posse.

Питија

Речи упућене епирском краљу Пиру могу да значе: *Тврдим да можеш победити Римљане*; или супротно: *Тврдим да Римљани могу победити тебе!* Смисао изреке *Пирова победа* упућује да се догодило и једно и друго, а у ствари оно треће. Кршењем закона мишљења Питија је обухватила различите могућности (њихове победе, поразе, поразне победе и побеђујуће поразе).

Види: *амфиболија, пророчанство, позивање на законе ваљаног мишљења.*

АНАХРОНИЗАМ. Постављање неког дела, догађаја, личности, призора у време када нису постојали:

Требоније: *Нека живи.*

Није он страшан; јер ће живети

И смејати се потом.

(избија сат)

Брут: *Одбројмо сате.*

В. Шекспир, *Јулије Цезар* (чин други, сцена прва)

UNDISTRIBUTED MIDDLE TERM (енгл. *нерасподељени средњи*↑).

АНТИКВИТЕТ. Кич оплемењен временом:

You must remember this

A kiss is just a kiss, a sigh is just a sigh.

*The fundamental things apply
As time goes by.*

Х. Хапфелд, *As Time Goes By* (песма из филма „Казабланка“)

Првобитно, антиквитети су старе ствари уметничке вредности, а данас је тај израз проширен и на предмете масовне производње и популарне културе, које су задобиле вредност протоком времена. Не ради се више само о материјалним (пре)остацама из давнине, него и релативно новијим творевинама популарне културе, старим носачима звука и покретних слика, који плене дизајном и солидношћу израде.

Одакле потиче та засењеност предметима старине? Носталгија за предметима из прошлих епоха изгледа да није мотивисана пређашњим схватањима лепоте и функционалности, него пре жељом да се обезвреде друге, тешко остварљиве вредности које фаворизује живот у садашњости (*ресентимент*↑). Серијска производња свега, па и животних стилова, довела је до презасићења новостима и новотаријама, па се лек тражи у супротном смеру (тзв. *ретро трендови*). Наравно, онај ко не живи аутентично у свом времену, још ће се мање остварити у туђем и то посредством поседовања мртвих ствари (*имати или бити*↑), било да су оне настале из кич продукције, било из непоновљивог уметничког стваралаштва.

Види: *романтик, argumentum ad antiquitatem, кич*

АНТИПАМЕТ. Заговарање аргумената који иду у корист властите штете, затварање очију пред неумољивим чињеницама и рационалним аргументима:

О судбини Југославије имају право да одлуче само народи Југославије, јер Југославију нису створиле републике, него народи [...] Што се тиче српског народа, он жели да живи у једној држави. Зато је свака подела на више држава, која би одвојила делове српског народа који живе у оквиру више суверених држава, по нашем мишљењу неприхватљива, односно – да будем прецизнији – на то не може ни да се помишља.

Слободан Милошевић, *Данас*, 15. јануар 1991.

Израз *антипамет* сковао је Вук Драшковић да би означио катастрофално промашену политику коју је водио србијански режим у последњој деценији двадесетог века. Док мудар политичар претиче догађаје, као што добар стрелац гађа испред покретне мете, стратегија политичке елите Србије била је *догађајима у инат*. На крају су исту наопаку логику коју персонификује лик Слободана Милошевића примениле управо велике силе, признавши Албанцима оно што нису признавали Србима од почетка распада Југославије. Тиме је тријумфовао цинични принцип: *антипамет антипамет!* *Антипамет* није резервисана само за један народ или једног политичара. Напротив, логику *антипамет* су далеко чешће демонстрирале велике силе, него мали народи.

За *антипамет* у ширем смислу карактеристична је употреба научних теорија и идеолошких објашњења која могу до бесконачности верификовати властите претпоставке, при чему долази до „врзиног кола“. Употребом једне теоријске формуле доказује се како властити погледи на све(т) могу бити само исправни и никако другачији. *Антипамет* негира могућност властите погрешивости, све у складу са оном народном, *када би будала знала да је будала*,

двјије би памети имала. Лекови измишљени у главама утописта или тоталитарних духова обично су знатно штетнији од болести које је требало лечити – категорија разборитости, примереног избора средстава у односу на циљеве, сасвим је страна антипамети.

Види: *легенда о Великом Инквизитору, либератор аргумент, retorsio argumenti, догматско мишљење, неоповргљивост, србокомунизам.*

АНТИСТРЕФОН (грч. ἀντίστροφον - *окретање*). Погрешан закључак у коме се закључује супротно од онога што је требало извести, пошто се један те исти појам употребљава у два различита односа. Постоји више духовитих примера типа *Ретор и ученик*. Спор је настао када је ученик одбио да исплати учитељу уговорени хонорар:

Ученик Тисије: *„Ја ћу те наговорити да не примиш хонорар. Ако те не успем наговорити, онда је то доказ да ме ниси добро научио, па ти опет нећу платити.“*

Учитељ Коракс: *„Ја ћу те наговорити да ми платиш. Ако то не успем, онда је то знак да сам те добро научио, па ми опет мораш платити.“*

Аристотел је израз *антистрэфон* увео у *Првој аналитици* и *Топици*. Учитељ под *антистрэфоном* означава закључак у коме је конклузија преокренута у своју супротност, што има за последицу побијање тврдње у једној од две премисе. У силогизму: *Сви људи су смртни; Сократ је човек, дакле, Сократ је смртан*, преокрене ли се конклузија у своју супротност (*Сократ је бесмртан*), следи или да нису *сви људи смртни*, или да *Сократ није човек*. Дакле, једна од две премисе мора бити побијена.

АНТИФРАЗА. Стилска фигура која почива на исказу супротног смисла од онога што се намерава рећи:

Благо његовим родитељима.

Антифраза је слична *иронији*. Уколико се не познаје контекст, антифраза може постати узрок мисаоне конфузије.

АНТИХЕРОЈ. Херој неуобичајених особина, најчешће саможив и циничан, трапав, неугледан и недопадљив (Швејк, Чонкин, друг Пишта, Џими Портер). Када је први антихерој Холивуда, Хемфри Богарт, пред смрт рекао Френку Синатри:

Једино што ми тренутно добро иде то су моји рачуни у банкама,

Вероватно није ни слутио да ће парадигматични антихерој с краја двадесетог века узвратити: *За моју кредитну картицу сасвим је свеједно да ли превозим напалм или бели прах.*

Средином двадесетог века, у свету *пропагандних*↑ ликова, херојство је дефинитивно изумрло а јавила се пошаст антихеројства. Модеран антихерој заговора *професионализам* с ону страну добра и зла, има талента за апсурд и парадокс, крепи својом иронијом, а када лоше ради, уме неочекивано да преломи у супротном правцу. Откада се Холивуд (индустрија *симулакрума*↑) докопао и овог критичког карактера, од њега је направио карикатуру (ликови које тумачи Брус Вилис и сл), промовишућу аморализам, циничну игру моћи и сл.

Види: *гаф из бахатости*

АНТРОПОМОРФИЗАМ. Пројектовање људских квалитета и способности на животиње, биљке и ствари:

Кумова слама, мудре сове, сурове зиме.

Премда је употреба многих антропоморфизама наивна и безазлена (у цртаним филмовима локомотиве и аутомобили понашају се као људи), антропоморфизирајућа тенденција у људском мишљењу довела је до озбиљних обмана, о чему су говори стари: *Када би волови имали руке и да могу рукама својим сликати уметничка дела као и људи, и волови би сликали богове као волове* (Ксенофан). О антропоморфизирајућој тенденцији људског мишљења промишља и Френсис Бекон. Идоли племена (*Idola tribus*) су обмане које имају корен у самој људској врсти. Човек грешни јер му је таква природа! Наша чула су варљива и несавршена. Емоције утичу на нашу вољу, па човек превиди оно што не жели да види. У природи самог ума је да у свету налази више реда него што га заиста има и зато је наша слика света формирана на основу крупних антропоморфних заблуда. Бекон истиче и једну фундаменталну обману која је везана за некритичку веру у методу филозофског и научног знања: Човек је склон да природу разума идентификује са природом ствари.

Види: *лажна просвећеност, антропоцентризам*

АНТРОПОЦЕНТРИЗАМ. Становиште које наглашава значај људских бића у космосу, уз опасан назор да је свет створен као полигон за доказивање човекове воље:

Добре воде у овој вукојebinи!

(Мој непознати сапутник крај чесме на успону званом *Рогој*).

Вредност природних елемената мери се према човеку и његовим потребама. Постављајући себе у центар света, човек изневерава смисао бивства и најсигурније губи самога себе (Хајдегер). Антропоцентристичким обртом, човек се уместо бивствујућег које бивствује на начин разумевања и осмишљавања властитих могућности, трансформише у господара и експлоататора свега што јесте и бива, демонстрирајући кроз историју сопствену (не)моћ. Посматрано онтолошки, ради се о последицама *заборава бивства, онтолошке диференцијације и онтолошке диверзије*↑.

Превладавањем инструменталне димензије над стваралачком, језик постаје жртва *антропоцентристичког обрта*. Речи добијају на цени тек када непосредно циљају на потребе, интересе и њихово задовољавање, а све остало је бесмислица. Вредносну димензију антропоцентристичког обрта могуће је показати у метаморфози смисла лексеме *добро*. *Добро* (ἀγαθόν) код Платона (идеја добра), нема само аксиолошки значај (однос према човеку који „обезбеђује” вредност), него пре свега онтолошки. На темељу *Добра* јављају се и идеје (*столар је столар само ако је добар столар*), а свет постоји као оличење *Добра*. У нашем језику *добро* је прво означавало позитиван квалитет примерен појави на коју се квалификовање односи или оно што је својствено појави: *Ђубре све више у доброти добива, што дуже на ђубришту лежи* (Атанасије Николић, *Ратарство*, 1852), али данас лексема *добро* не може означавати више ништа друго до оно што у

нашим данима и означава: одређену позитивну особину људског створа (Милка Ивић).

Етички смисао *антропоцентристичког обрта* уочавамо при мењању смисла израза *добро*, од добротe по себи, до тријумфа антропоцентризма: *Добра си ти мени* (вели старица док теши старицу). Смисао је овај: Бићеш ти још здрава. Други је пак смисао антропоцентристичког обрта: *Пусти га, још ће он нама бити добар!* (Криминалац о корумпираном службенику који подиже цену мита.)

Види: *онтолошка разлика, идеологија, отуђење, camera obscura, лажна просвећеност...*

APPEAL TO NATURE (енгл. *позивање на природу*).

Види: *argumentum ad naturam*↑.

АПОСТАТА. Човек који се прихватањем неке „нове вере” свети сопственој духовној прошлости:

Credo, quia absurdum.

Тертулијан

Не само да је Тертулијан конвертирао у хришћанство, него је затим основао и властиту секту. Изрека без које се не може разумети карактеристичан дух хришћанства, према Макс Шелеру и сама је израз апостатског духа. Тертулијан на основу старих мерила процењује нови дух хришћанства, а сам је неиспуњен интринсичним вредностима нове вере (*Потурица увек гори од Турчина!*). Апостата није заинтересован за реализацију вредности које је формално прихватио, већ се мотивисан неуспехом у претходној вери, усмерава на девастацију њених вредности.

Апостатски дух делује и кроз низ мислилаца чија се интелектуална снага заснива на негацији и критицизму. Шелер чак говори о дубоком утицају *ресентимента*↑ на модерну филозофију. Уколико „истина” и „датост” нису резултат самоевидентности, него методски вођење сумње, Шелер циља на *сазнајни ресентимент*. Према том увиду, и дијалектички метод је израз девалуације, јер се састоји из негације и критике: „Не само не-А, већ и Б посредством негације А (Спиноза: *Omnis determinatio est negatio*).” Кад год извесно уверење није настало у непосредном контакту са светом и објектима по себи, него на основу посредовања и критике мишљења других, процес мишљења је импрегниран ресентиментом, верује Макс Шелер. Дијалектика која превазилази дух *ресентимента* морала би подједнако добро да уважи аргументе „верника” и „јеретика”.

Апостата је карактерни варијетет *ресентимента*↑.

Супротна грешка: *јерес*.

Подврсте: *шверцер властитог живота, кетман*.

Види: *романтик*.

АПСОЛУТНА ИСТИНА. Вера у постојање свете, потпуне и неоскрнављене истине, која постоји независно од истраживања и комуникације:

Апсолутна истина се у медијима готово никада не објављује.

Према Ричарду Рортију, не постоје такве ствари као што су сигурност и *апсолутна истина*, а сврха и задатак филозофије није у томе да утврђује и брани

важеће или могуће истине. Смисао филозофије пре је у успостављању комуникације између контрастних али једнако оправданих облика интелектуалног трагања. Рорти сматра да ниједно гледиште није епистемолошки утемељеније од другог и да се ниједно становиште не може коначно и апсолутно оправдати. Свако ко трага за апсолутним мерилем истине у ствари тражи неког Бога, сматра Карл Попер. Истина која важи без изузетака постаје сумњива, а неговање критичке свести и битног мишљења је важна претпоставка савремене рационалности. Када више нисмо у стању да пронађемо под којим условима наша идеја престаје да важи, из научне или критичке разложности прелазимо у веру, у сферу *атеистичке религиозности*. Тако обоготворујемо учења, схватања, теорије, идеје. *Атеистичка религиозност* јавља се обично у друштву које негује култ атеизма. Сатрвена и первертирана религиозност јавља се у идеологији, науци, уметности, *демагогији*↑.

Поготово истина не пребива у медијима. Медијска слика је у сенци интереса (*argumentum ab utili*↑), *предрасуда* и *стереотипа*↑.

Види: *жаргон аутентичности*

АПСУРД. Неодрживо веровање, парадоксална, (само)противречна мисао:
Бесмртни су смртни а смртни бесмртни...

Хераклит.

Филозофи егзистенције сматрају да истина не лежи на широком друму разума и ума, него да се мора потражити другде, у апсурду или бесмислу. Албер Ками верује да је суштина света и људског живота апсурд (бесмисао). Апсурд се јавља као несклад између људског дозивања и „безумног ћутања света”, као противречност између вечности и коначности, а трагично је нескладна жудња за срећом суочена са узалудношћу тог напора.

Свако избегавање апсурда представља „филозофско самоубиство” (Ками). Другим речима, избегавање апсурда постаје опаснија погрешка од самог апсурда. Пошто човек радије бежи у идеологију или религију, уместо да из искуства апсурда развија револт, слободу и страст, избегавање апсурда је егзистенцијални *error fundamentalis*. Осветљен апсурдним искуством човек на основу свести о смрти и бесмислу живота постаје слободан, јер се више не спотиче о лажне наде и апстрактне планове. Прихватањем апсурда човек открива конкретну и ослобођењу садашњост, уместо живота у празној будућности. Искуство апсурда чисти наш *свет живота* од окорелих наслага заблуделости, а лечи и од многих предрасуда и стереотипа.

Пренебрегавање апсурда девалвира револт у терор. Одбацивши: *буним се, дакле постојим* девалвиран човек узима другу максиму: *тероришем дакле постојим*. Ками истиче посебну погубност девалвираног метафизичког и историјског револта. *Метафизичким револтом* човек се диже против властите судбине и поретка целе васионе. Од Маркиза де Сада, Штирнера, Достојевског до Ничеа и надреалиста – Ками налази исту црту: трагање за вредностима или смислом живота настаје у борби против смрти. Међутим, метафизички револт завршава се песимистички, владавином nihilизма. *Историјски револт* састоји се из историје револуција, а револуције настају из идеје *метафизичког револта*. Филозофија више не проповеда него прелази на чин убиства. Нова историја почиње

Француском револуцијом или краљеубиством – убиством божијег представника на земљи и то у име нове религије, религије апстрактне врлине. После *краљеубица* наступају *богоубице*. Хегелови следбеници после религиозног обожавања разума устоличавају новог бога – врховну власт историје, а сам разум постаје историја која води напред (прогрес). На акцију више не позивају правда и врлина, него оне тријумфују тек на крају историје. У име историје уводе се тиранија средстава, привремени морал и привремени суд, а сила и насиље постају стални пратиоци живота. Индивидуални терор анархиста и нихилиста убрзо замењује тоталитарни терор државе. Поводећи се за идејом да је историја само случај и сила, следбеници Мусолинија и Хитлера стварају државу засновану на тероризму и ирационалном страху. Руски комунизам је после *смрти бога* остварио царство човека који се прогласио богом. Завршивши у „рационалном терору” руска револуција је изнела на видело још један парадокс револта: сваки револуционар, пре или касније, заврши као угњетач (*неосетљивост на патњу*↑) или као јеретик (*јерес*↑).

Све у свему, одбацивање апсурда доводи до још апсурднијих последица.

Види: *суштина незнања*

АРГУМЕНТ ЗУРЕЋЕ ГОМИЛЕ. Гласине које маса похлепно гута и производи, ширећи празноверје и настрану фантазију, док нека искра не изазове насиље:

Има и фото-апарат, сигурно је немачки шпијун.

Александар Петровић, *Три* (филм је снимљен по мотивима приповедне прозе Антонија Исаковића)

Манипулишући расположењем гомиле, демагози (*демагогија*↑) вештим *аргументима зуреће гомиле* распаљују масу или је усмеравају у корито властитих прорачуна и интереса. Дејвид Хјум упозорава на приче и чуда која јавност прихвата, на магична исцељења и чудесна оздрављења, на учинке неког „светог гроба”. Све што се противи разуму и искуству Хјум назива *аргументом зуреће гомиле*, при чему наглашава морално зло које настаје употребом ирационалних аргумената.

Види: *argumentum ad numerum, vox populi, vox dei*

АРГУМЕНТ ИЗ АФЕРЕ. Спорна ствар срачуната да у јавности дезавуише неку личност:

Афера куповине израелског сателита говори о корумпираности у министарству одбране.

Прикривајући стварне проблеме и моралне дубиозе, афере имају ефекат димне бомбе. Док се смењују без смисла и разрешења, „коллатерална штета” постају грађани који се тешко сналазе у разменама ниских удараца и клевета. *Аргумент из афере* обично је безвредан. Док актери једне афере прибављају прозирне алибије, прави виновници, дубоко у позадини остају безбедни и насмејани (Ристо Тубић).

Види: *кривица по асоцијацији, argumentum ad hominem*

АРГУМЕНТ ИЗ ИЛУЗИЈЕ. Када се на основу постојања илузије изводи скептички или агностички закључак о могућностима људског сазнања:

Пошто смо сигурни да нас чула понекад обмањују (пијанство, илузије опажања, сан или висока температура), могуће је да то она чине у свакој прилици. Чулима уопште не треба веровати.

У неким случајевима аргументи ове врсте једноставно нису ваљани, баш као што није ваљана ни безусловна вера у наша чулна опажања. Сваки метални новчић може бити лажан, али из тога не следи да су сви метални новчићи лажни. Премда данас све постаје илузија и *симулакрум*↑, фалсификати ипак претпостављају постојање неког оригинала (*a dicto secundum quid ad dictum simpliciter*, *модална грешка*↑). Филозофско питање *шта се налази испод копрене*, рачуна на могућност разоткривања илузија, али се питањем *да ли је и аргумент из илузије сама илузија* све своди на апсурд.

Види: *сваки и сви*

ARGUMENTUM AB UTILI (лат. *позивање на интерес*). Оспоравање неког аргумента позивањем на корист или штету:

Теорија о глобалном отопљавању није потврђена. Да је истинита, мере за спречавање ефекта „стаклене баште“ зауставиле би привредни раст САД, а тиме и глобалне економије уопште.

Амбасадор САД при УН

Позивање на корист, штету, општи или јавни интерес, не говори ништа у прилог истинитости неког аргумента. Аргумент се прво мора анализирати као такав, па се тек накнадно може образложити позивањем на интерес.

Напротив, Карл Маркс инсистира на превласти економског интереса над разумом: „Ако се сударе интереси и идеја, идеја ће бити оно што ће се бламирати.” У другој половини двадесетог века, Јирген Хабермас разликује две врсте делања: 1) инструментално – везано уз опстанак и самоодржање, задовољавање интереса и циљева, уз претпоставку вредносног првенства света новца и профита; и 2) комуникативно делање – разумевање, дијалог и консензус из *света живота*. Уколико инструменталну рационалност ставимо у први план, свдећи целину смисла на интерес, сечемо грану на којој седимо, а то се услед идеолошке копрене тешко увиђа (*идеологија, camera obscura*↑). Заговорници неограничене експлоатације фосилних горива убрзавају слом света који настоје да сачувају и одбране. Позивање на интерес пре је противречно и парадоксално него саморазумљиво и оправдано.

Види: *argumentum ad hominem tu quoque, цензура, ефекат стаклене баште, пристрасност.*

ARGUMENTUM AD (лат)... Грешке у доказивању и закључивању које настају услед ирелевантности аргумента. Често ефектни и „запаљиви” аргументи нису битни за оно што се жели постићи, али публика их радо прихвата. Зато се ова група грешака може посматрати и кроз призму *еристике* (*еристичка дијалектика*↑).

ARGUMENTUM AD ANTIQUITATEM (лат). Позивање на прошлост, старост или врховну вредност историјског:

Historia magistra vitae est!

Cicero, *De Oratore*, II, 9.

Фраза о *историји као учитељици живота* изражава погрешно уверење да је само изучавање историје подучавање будућности. Овај принцип класичне историографије утицао је на формирање једног од најважнијих концепата људског знања (*историзам*↑), о чијем смислу и значају се још увек ломе копља. *Логички проблем индукције*↑ упозорава да је свако закључивање из прошлости на будућност по својој логичкој структури проблематично. Позивање на прошлост може да осветли дубље мотиве, сврхе и вредности, али и да утврди опасне заблуде и самообмане (*догматизам*↑). Хегелијанци би двосмисленост историјског вероватно овако формулисали: *Из историје се може научити само једно, а то је да се од историје ништа не може научити*. Историјско искуство и знање није непосредно преносиво. Пошто достигнућа прошлих генерација примамо као властиту супстанцијалност (талог искуства), избори прошлих генерација нису директан путоказ, него су пре загонетка, лавиринт или симбол, који треба осмислити и преосмислити.

Фридрих Ниче у *позивању на прошлост* види једну од најдубљих и најтврдокорнијих заблуда човечанства. Тврдећи да се без заборављања не може живети, он у владавини историјског разоткрива болест и декаденцију. Стваралаштво и живот зачињу се неисторијски! Услед доминације историјског, живот бива оштећен и на крају пропада, а у преобиљу историје човек постаје роб прошлости. Ниче разликује три подједнако погрешна односа према историјском: *монументални, антикварни и критички*.

Монументални смисао историјског образује се на основу великих узора егзистенције, који на основу вере у хуманост формирају „ланац човечанства”. На том основу израста лажна вера у понављање историјског, чиме се форсирају и формирају заводљиве *аналогije*↑, распаљује *фанатизам*↑ и екстремизам, а револуције и ратови постају узорно стање. Монументални смисао историјског садржан је у називима: *Трећи рајх, Нови Рим, Други Обилић*. *Антикварни* смисао историјског почива на прошлости која се прихвата у целини. Пошто стваралаштво подразумева огрешење о пијетете, антикварни дух у потпуности паралише живот стваралачког човека. *Критички* смисао састоји се у процењивачком односу према прошлости. Пребирајући по прошлости и у њој налазећи мане и пороке, заточеници *критичког смисла* терет властите одговорности пребацују на плећа прошлих генерација. Погрешно би било закључити да Ниче одбацује вредност и смисао прошлости. Напротив, историју потцењују управо они који је глорификују, тражећи од ње вазда готов рецепт и сигурну утеху. Само градитељи будућности могу разумети прошлост, пише тај „рушилац вредности”.

Да ли ће човека усисати празнина будућности или сломити тежина прошлости, сасвим је свеједно, то су две стране једног те истог промашаја. Излаз је изгледа у могућностима које отвара кружење наслеђа и стваралаштва, прошлости и будућности (*circulus vitiosus*↑). Уосталом, затежући тетиву, стрелац се повлачи уназад, али циља испред мете, претичући догађаје. Стрела погађа свој циљ тек уколико прође кроз златни пресек прошлости и будућности.

Супротне грешке: *argumentum ad novitatem*, *амнезија*

Види: *антиквитет, позивање на ауторитет из прошлости, позивање на мит, роматник, клизнуће у ирационално, скоројевићство, етноцентризам, амнезија, шок будућности*

ARGUMENTUM AD AUTORITATEM (лат). Нецелисходно позивање на ауторитет:
Експерт је проценио вредност фирме, према томе, заиста је безвредна.

Облик: Ауторитет верује да је **Р** (не)истинито, дакле **Р** је (не) истинито. Данас реч *експерт* има несумњиво *фетишки*↑ карактер. Позивањем на ауторитет можемо властите ставове учврстити и подупрети, али само слагање идеја не представља чврст доказ. Кохерентност ставова још не гарантује и њихову истинитост. Премда употреба ауторитета сама по себи није погрешна, грешка се јавља када ауторитет на кога се позивамо није компетентан за ту област, или када је позивање на ауторитет само формално, без подлоге у реалности.

Други назив: *argumentum ad verecundiam*.

Види: *позивање на ауторитет из прошлости, позивање на титуле, престижан жаргон, фетиш, argumentum ad documentatam, ауторитарна личност, позивање на познату личност, цитат, култ личности*

ARGUMENTUM AD BACULUM (лат). Дословно, *аргумент батине*. Убеђивање на основу претње и силе, терора или застрашивања:

Можда ће ти укинути пензију ако не изађеш на изборе!

Позивања на силу и застрашивање као и „скретање пажње” на непријатне последице које могу настати услед фаворизовања извесне идеје, јесу *аргументи батине*. Насиље обесмишљава добре намере и племените циљеве. Застрашивањем се конфликти потпирују а не решавају. *Аутоцензура* као подврста *argumentum ad baculum* је својеврсно *кружење насиља*. Предвиђајући насиље застрашујемо сами себе (*petitio principii*↑).

Изучавајући феномен класне борбе марксисти феномен насиља уводе у теоријски дискурс. Историја сваког досадашњег друштва јесте историја класне борбе и класног насиља! Образлажући нужност постмодерног мишљења, бивши марксисти у насиљу виде важну карактеристику модерног света и модерног мишљења. *Постмодерном* Франсоа Лиотар означава историјску садашњост у којој су постале упитне велике парадигме модерне (праведност, прогрес, хуманизам). Утемељујући јединство и смисао, велике парадигме импрегнирају и колонизују изворе осмишљавања (језик, фантазију, емоције, равноправну комуникацију), обезбеђујући насиљу привилеговану саморазумљивост. Жак Дерида деконструкцијском анализом установљава бинарне супротности (нпр. мушкост и женскост, хомосексуалност и хетеросексуалност, цивилизовано и варварско). Супротности су тако измешане да би свака ригидна категоризација била продукт методског насиља, као што је и друштвена сегрегација резултат терора. Мишел Фуко у основи друштвене структуре налази моћ и садизам. Однос субјекта и објекта може се заменити разликом субјекта и пониженог. Оно што изгледа прогресивно и хумано често у себи садржи моћ спровођења једног аспекта друштвене и политичке контроле. Најдаље је отишао Жак Лакан. Символички поредак који садржи општеприхваћена веровања систематизован је у језику, чији је заступник отац. Законодавац или отац има моћ именована, док је субјект присиљен да се језиком покори поретку комуникације. Означавајући закон поретка и језика *фалусом*, према коме се самоодређују и одређују „мушко” и „женско”, Лакан поред те одређујуће репресије налази и репресију имагинарног, услед које *несвесно*

проговара језиком симбола и шифри. Постојећа издиференцираност проткана је и (само)одређена насиљем.

Логоцентристичка идеја човека, као и комуникација заснована на превасходству *логоса* била би својеврсно насиље. Премда је Бог *овластио* Адама да надене имена свим животињама (*Постајање*, II,19), *Свето писмо* одмах упозорава на мањкавост сваког насиља: „Адам надену имена, али му се не нађе друг према њему”. Комуникацији равноправних личности зато претходи љубав, а не рационална образложивост или аргументативно чистунство.

Види: *изазивање емоције страха, апсурд, рат, деноминација*

ARGUMENTUM AD VERECUNDIAM (лат) . *Argumentum ad auctoritatem*↑.

ARGUMENTUM AD DOCUMENTATEM (лат). Позивање на фетишку моћ документа:

Поседујем документа која доказују вашу умешаност у аферу!

Ако се нешто стави у фасциклу, постаје чињеница – Казуо Ишигуро се поиграва са западњачким обожавањем документа. Одакле документу та магијска моћ? *Линеарно а* и *линеарно б* писмо настали су организовањем микенских градова у државне целине (врхунац око 1400. пре н.е.). Појава писмености била је везана за делатност централизоване администрације која је стварала државна документа. Истовремено, *слово* такође задржава магијски карактер, као што *реч* има магијску, обредну и култну функцију. Насупрот логици документарне писмености, западњачка комуникација настаје на једном другом обрасцу, на записаним еповима *Илијаде* и *Одисеје*. Аргументација тиме задобија више агонски а мање административно-нормативни карактер. Расправа је зато више ствар надметања аргумената, него позивање на аутентичност одређеног документа. Феудалне привилегије заснивају се на истицању аутентичности документа, а модерна грађанска свест на умећу аргументације властитих ставова.

Историја је препуна примера *argumentum ad documentatem*. Адријан IV, једини Енглец који је икада постао папа, издао је спорну булу *Laudabiliter*, која је наводно предала Ирску енглеском краљу Хенрију II. Позивање на тај документ био је чист случај ове честе грешке.

Види: *фетиш, argumentum ad auctoritatem*

ARGUMENTUM AD EXPERIENTIAM (лат. *позивање на искуство*). Празно позивање на искуство:

Ипак, он је као социолог религије боравио у Ирану. Зато му ја некако највише верујем.

На овај начин „успешно” дисквалификујемо све аргументе које потичу од оних који нису били у Ирану, или су били нешто ређе. У ствари, то је и *argumentum ad hominem* или *Poisoning the Weall*↑ – јер смо унапред „затровали” аргументе осталих учесника расправе.

Супротна грешка: *одбацавање личног искуства*

Види: *логички проблем индукције*

ARGUMENTUM AD IGNORANTIAM (лат. *аргумент из незнања*). Недостатак доказа не доказује ни тезу ни њену супротност:

Натерао сам га да призна да нема ниједног доказа да ванземаљци не постоје, из чега сам извео закључак да они постоје...

Аргумент из незнања појављује се углавном у два облика: незнање о томе да је извесна тврдња истинита узима се као доказ да је она неистинита; незнање о томе да је извесна теза неистинита узима се као доказ да је она истинита.

Види: *намерно незнање, потиснути доказ.*

ARGUMENTUM AD CAPTANDUM (лат. *аргумент из „хваталице“*). Употреба неког привлачног аргумента или софизма, ради себичних сврха и мутних циљева:

Станари ове зграде сматрају да је неприхватљиво да њихова улица понесе име Џона Ленона, светски познатог первезњака и хашишара.

Председник Кућног савета

У различитим класификацијама *argumentum ad captandum* обухвата различите погрешке. Најчешће, то су *argumentum ad nauseam* (понављање), *argumentum ad metum* (подстицање страха), *argumentum ad odium* (указивање на гнусност, одбојност, одвратност, неприхватљивост):

Види: *argumentum ad hominem, изазивање емоције страха.*

ARGUMENTUM AD CONSEQUENTIAM (лат). Позивање на неприхватљивост последице.

Немогуће је да су докази о корупцији истинити. Знам човека, заједно смо радили на многим пројектима годинама. (Бивши министар о претходном.)

Најчешћи облик: Вера у **P** води нас до добрих последица (а вера у добре последице је ирелевантна за истинитост **P**), дакле **P** је истинито; или, вера у **P** води нас до рђавих последица, дакле **P** је лажно.

Доказивање да је неко веровање криво зато што имплицира нешто у чега радије не бисмо поверовали, јавља се и као јак одбрамбени механизам. Одбивши да поверују у могућност постојања конц-логора, многи Јевреји остали су у земљама окупиране Европе. Ова грешка је омогућила привид нормалности, али и прихватање фаталног ланца обмана и самообмана.

У случајевима логичке аргументације вредности тешко је проценити када се заправо ради о грешци а када о вредносном суду. Неке ставове одбацујемо зато што имају непријатне последице, указујући на погрешност аргумената који воде негацији слободе, личности, итд. Овом „грешком” се редовно експлицира вредносни аспект огрешења.

Види: *прижелькивање, клизава падина*

ARGUMENTUM AD CRUMENUM (лат). Позивање на новац и богатство:

Нека најбогатији међу нама буде председник синдиката, биће мање подложан уценама и корупцији.

Грешка почива на претпоставци карактеристичној за скоројевиће свих времена и простора – што је нешто скупље плаћено, то је и вредније. Напротив, понекад је вреднији обичан хлад од скупocene мермерне терасе. Личност са мање новца на било који начин није инфериорнија од оне која га има више. Новац није

гарант нечије неподмитљивости (нити интелигенције), штавише, особа која воли и поседује новац, подмитљивија је од оне која у новцу оскудева, али којој новац није апсолутно мерило вредности.

Данас се већина човечанства клања Молоху, прождрљивом богу новца, не сањајући да их потрошачко друштво фаворизовањем материјалних вредности баца у нихилистичко кружење. Када задовољимо једну потребу, јавља се друга, још већа – а новца никад доста. Човек тако постаје роб својих потреба, а пошто су оне бесконачне (потреба је оно чега још нема), празнина се надомешта („упражњава“) *кичем*↑, *демагогијом*↑ или неким другим сурогатом. Немачки филозоф Карл Маркс верује да се односи између људи „постварују“, јер новац постаје ново божанство, „општа курва, општи макро људи и народа“. Маркс упечатљиво описује овај феномен: „Ја сам без духа, али новац је истински дух свих ствари, па како би његов поседник био без духа. Уосталом, он може да купи духом богате људе, а ко има моћ над богатим духом, зар он није мудрији од њих? Ја који помоћу новца могу све за чим чезне људско срце, зар не поседујем све људске моћи?“

Не смемо заборавити – новац је вредносно неутрална ствар. Новцем можемо купити лек, књигу, отпутовати на одмор, а можемо га употребљавати бахато, зло и непромишљено. Новац наводи на искушење, али и сиромаштво наводи на зло: „И најмудрије рибе глад тера на удицу“ вели Јохан Волфганг Гете. Новац и богатство имају очигледне предности над сиромаштвом, али не представљају вредност по себи. Све у свему, већина човечанства упецала се на удицу звану *argumentum ad crumenum*.

Супротна грешка: *argumentum ad lazarum*↑

Види: *отуђење*, *синдром сиромашног рођака*, *кредитна картица*, *грешка велике глупости*, *имати или бити*

ARGUMENTUM AD LAZARUM (лат). Уверење да је сиромаштво часније од богатства:

Ја, мислим, имам поуздана сведока за то да истину говорим. Ко је тај сведок? Моја сиротиња.

Сократ

Уверење да истинитост неког аргумента зависи од сиромаштва и богатства онога ко га заступа подврста је *argumentum ad hominem circumstantiae*↑. Упркос томе што наводи на охолост и грех, у Старом завету богатство је Божији дар. Силовит је заокрет Новог завета према богатству: „И још вам кажем: лакше је камили проћи кроз иглене уши неголи богатоме ући у царство небеско“ (*Матеј 19,23*). Премда и сиромаштво има своје саблазни, сиромашни лакше примају спасоносну реч Јеванђеља. Саблазан није у томе што постоје богаташ и сиромашни Лазар, већ у томе што сиромаш чезне за мрвицама са богаташког стола (*Лука 16,21*). Ранохришћански култ сиромаштва оживели су хипици, шездесетих година двадесетог века. Тада је глумљено или стварно сиромаштво постало вид протеста, а новац и богатство достојни презира. Многе хришћанске *јереси*↑ злоупотребљавале су институцију сиромаштва, нападајући религијска средишта као центре моћи и зла, а богати религијски центри злоупотребљавали су богатство, ради стицања премоћи.

Супротна грешка: *argumentum ad crumenum*↑

Види: *синдром сиромашног рођака, кредитна картица*

ARGUMENTUM AD LOGICAM (лат). Одбацивање истинитог закључка (конклузије) зато што између почетних претпоставки не постоји логичка веза:

Сви пси су животиње. И наша Леси је животиња. Дакле, и Леси је пас. Упс! Управо сам починио грешку афирмација консеквента. Ипак, наша Леси није пас.

Облик:

Ако **P** онда **Q**.

P је погрешан аргумент.

Дакле, **Q** је погрешно.

Услед рђавих аргумената одбацује се истинита теза! Грешка настаје превиђањем могућности да аргументи могу бити погрешни, док је теза која се заступа сама по себи истинита. Уколико нам је до неке идеје стало, она мора бити смислено изведена и ваљано доказана, али ту вреба супротна грешка. Могуће је тезу која је сама по себи неистинита заступати аргументима који су у формалном смислу ваљани.

Увек треба пазити да се са колевком не избаци и дете.

Види: *позивање на законе логичког мишљења.*

ARGUMENTUM AD MISERICORDIAM (лат). Аргумент из сажалења, али и свако друго манипулисање емоцијама:

Србија се сагињати неће!

Да би остварио своје циљеве демагог срачунато изазива емоције поноса, сажалења, беса, страха, беспомоћности, симпатије, сексуалне страсти итд. У литератури и животу најчешће се срећу следећи случајеви: *argumentum ad invidium* (завист), *metum* (страх), *odium* (мржња), *miseriordiam* (сажалеење), *superurbium* (понос). Ауторитарне личности посебно су веште у злоупотреби људских осећања. Адолф Хитлер је вешто изазивао осећај обесправљености и очаја, да би говор завршио са нагледеном дозом националног поноса.

Види: *пропаганда, демагогија, реторичка замка, позивање на децу и породичне вредности, изазивање емоције страха, temento mori...*

ARGUMENTUM AD NATURAM (лат). Неоправдано позивање на природу:

Као и код амеба, победиће јачи.

Облик: **X** је природно, дакле **X** вреди; **X** је неприродно, дакле **X** не вреди.

У економској и политичкој пропаганди, „природно” представља право *змијско јаје*. Многи производи се додатно „шминкају”, да би намамили својом „природношћу”, а натруле јабуке продају се као „непрскане”. У политици *позив на природу* упућују на својеврсну биологију идеја, односно на фашистичку идеологију расе и крви. Помама за природом и природношћу је пре израз дубоке кризе него спремности да се човек према свету постави другачије, као гост или пастир (Хајдегер), а не као експлоататор и господар.

Види: *људска природа, фашизам, жаргон аутентичности*

ARGUMENTUM AD NOVITATEM (лат). Некритичко прихватање новина:

Купите рачунар најновије генерације!

Облик: X је ново, дакле X вреди.

Опчињеност новинама је једна од најдубље укоренењих заблуда љуског рода. Јамблих (IV век) пише о Грцима као *љубитељима новина* који потцењују традицију, док варвари негују традицију а одбацују новине. Цивилизацијска матрица западњачке културе заснива се на веровању да је оно „ново” *per definitionem* и добро. Френсис Бекон налази да је циљ науке моћ и *удобан живот* (*homoditas vitae*), а *све што је новије, то је удобније и моћније*. Просветитељски покрет (*просветитељски оптимизам*↑) у *старом* види узрок биготизма, привилегија и мрачњаштва, док велико и надлазеће *Ново доба* постаје примарни извор среће. Смисао и сврха технолошких и научних новина своди се на увећавање уживања и луксуза. Фама која се ствара око *новина*, најчешће тек прикрива изневерена очекивања. У информатичкој индустрији назив *рачунар од магле* означава шарену лажу најновијег производа.

Појава моде и модних трендова је својеврсно укрштање *argumentum ad novitatem* и *argumentum ad populum*↑. И у науци, филозофији, уметности дешавају се интелектуалне моде, када се различите новотарије широко прихватају. Почетком осамдесетих било је помодно цитирати Маркса, а крајем, Хабермаса или Ничеа. Затим су у таласима интелектуалну сцену заплъснули Фуко, Бодријар, Гадамер и Дерида. Праћење интелектуалних мода не мора да за собом повлачи и површност, али се најчешће тако губи властити однос према свету и себи.

Супротна грешка: *argumentum ad antiquitatem*↑

Види: *скоројевићство*

ARGUMENTUM AD NUMERUM (лат). Уверење да је нека теза истинита или ваљана зато што је подржава довољан број људи:

Ако сам и спонзоруша, нисам једина.

Дива фолк музике

Премда разлика између добра и зла, истине и неистине не зависи од прихватљивости „довољног броја” – у очима гомиле то не изгледа увек тако. Изгледа да идентитет са колективним осећањем вредности доноси са собом осећање опште важности, што доводи до искорењивања елемента диференције у заједници, а тиме и до укидања моралног уверења. Када одређено уверење прихвати „довољан број”, а заједница пригуши индивидуалност помоћу конзервативних предрасуда, индивидуа је духовно и морално уништена (Јунг). Тиме се активира паклени механизам! Пошто индивидуалност доспева у несвесно, преображава се у оно деструктивно и анархично, манифестујући се кроз изванредно срамна дела (атентати, ратни злочини, криминал и сл.), која, за дивно чудо, опет подржава сасвим „довољан број”, и тако у круг! Наиме, што је позивање на „већи број” чешће, то је извеснија и неизбежнија неморалност, сирова глупост и свирепост.

Ради се о подврсти *argumentum ad populum*↑

Види: *аргумент зуреће гомиле*

ARGUMENTUM AD PERSONAM (лат. *argumentum ad hominem*↑).

ARGUMENTUM AD POPULUM (лат. *позивање на народ*). Веровање да је нека тврдња тачна зато што одражава широко прихваћено становиште:

Већина Срба верују да је Марко Краљевић био бескомпромисни борац против турске владавине.

Ко се позива на народ „од свог срца је начинио разбојничку пећину” (Јунг). Што је неко социјално тело веће, то је мање индивидуалности, слободе и моралних вредности у његовим аргументима. *Argumentum ad populum* је најделотворнији механизам одбацивања властите одговорности (*нагодба са савешћу*↑). Већинска становишта обично су дубоко укоренењени *стереотипи* и *предрасуде*↑. Данас се већинско мишљење производи и мења, сходно интересу псеудоелита, посредством високотехнологизоване *медијске манипулације*↑.

Понекад је *позивање на народ* смислено и оправдано. Аристотел (384-322) дубоко уважава оно што се о неком моралном феномену мисли и говори. Већина се сасвим оправдано слаже да без доброг здравља и спокојног породичног живота није могуће бити срећан. Платон је већинско становиште назвао *мњењем* (δόξα), мешавином лажи и истине, а критиком *мњења* почиње промишљено филозофско знање. У широко прихваћеним схватањима народа обично пребива и драгоценост зрнце истине. Предрасуде и заблуде неког народа или појединца представљају најтачнију дијагнозу његовог стања и најдубљу истину његовог живота и времена. У том смислу народ се никада не vara!

Супротна грешка: *одбацивање мудрости групе*

Види: *argumentum ad numerum, consensus gentium, народ, демагогија, Vox populi vox Dei...*

ARGUMENTUM AD TEMPERANTIAM (лат). Веровање да заузимање компромисне формулације, или истицање средишњег стања може довести до прихватљивог решења:

На годишњем нивоу, загађеност ваздуха над Панчевом креће се у оквирима сасвим прихватљивих, средњих вредности.

А шта је са ударима у току екстремних дана, не изазивају ли они злоћудне реакције? Истина „златне средине” обично доводи у заблуду. Уколико неки једу само месо, а неки само купус, средина може изгледати сасвим примамљива.

Слична грешка: *клин се клином избија*

Види: *неразборитост, статистика*

ARGUMENTUM AD HOMINEM (лат). Аргумент усмерен на човека, оспоравање личности уместо тезе, позивање на околности а не на битне аргументе:

Сигмунд Фројд је измислио психоанализу да би излечио властите комплексе.

Облик:

Особа **A** тврди **X**.

Постоји нешто што се може приговорити особи **A**.

Дакле, **X** је неистинито.

(Овај, иначе главни и најчешћи облик аргумента *ad hominem* назива се понекад и *argumentum ad personam*.)

Или:

Особа А тврди Х.

Особа А је позната, призната и сл.

Дакле, Х је истинито.

Овај облик најчешће прераста у *argumentum ad auctoritatem*↑ или у *позивање на познату личност*↑.

Премда истина неке тезе не зависи од мана или врлина особе која је заступа, у очима публике не изгледа тако. У реторици је важно не само *шта* се говори него и *ко* говори. Зато је Платон у филозофији видео истинску реторику, док је у реторским бравурама нашао извор заблуда и обмана. Али, није ни сваки *argumentum ad hominem* обавезно неваљан. Аристотелова *Никомахова етика* почива на аргументацији у којој је лични пример важно упориште, као и оно што се о неком моралном феномену мисли и говори (*argumentum ad populum*↑). *Argumentum ad hominem* је у силогистичкој логици увек неваљан облик закључка, пошто истинитост премисе не зависи од тога ко је заступа. Премда на основу аргумента *ad hominem* процењујемо веродостојност сведочанства, као што и о непознатом кандидату одлучујемо на основу *curriculum vitae*, строго узевши, ради се о огрешењима. Додуше, када је у питању пријатељство, љубав или блискост, увек је најваљанија одлука на основу *argumentum ad hominem*.

Подврсте: *argumentum ad circumstantiae*, *argumentum ad hominem tu quoque*, *Хитлерова карта*, *кривица по асоцијацији*

ARGUMENTUM AD HOMINEM TU QUOQUE (лат). Веровање да је извесна тврдња неистинита, зато што је у нескладу са претходним тврдњама, делима, идејама, веровањима или социјалним положајем:

Tu quoque, Brute, mi fili.

Гај Јулије Цезар

Кад је свог ванбрачног сина Брута угледао међу завереницима, Гај Јулије Цезар је изрекао антологијску логичку грешку. Цезарово разочарење настало је из криве претпоставке да су крвно сродство и привилегован социјални положај довољна гаранција за Брутову лојалност.

Tu quoque, како се ова грешка скраћено назива, најчешће поприма следећи облик:

Особа А тврди Х.

Особа Б тврди да претходна дела, веровања или идеје особе А нису у складу са тврдњом Х.

Дакле, Х није ваљано.

Свакодневни пример: *Зашто бих оставио дуван, када сте и ви докторе, страствени пушач.*

Супротна грешка: *дискрепанција између речи и дела*

Види: *argumentum ab utili*, *некохерентност*

ARGUMENTUM AD HOMINEM CIRCUMSTANTIAE (лат). Закључивање с обзиром на посебне околности које су повезане са неком личношћу:

Зашто хвалиш наше школство, кад си своју децу послао у скупи швајцарски колеџ.

У погледу структуре аргумента ради се о логичкој грешци. Приватне околности не морају да утичу на аргумент који се заступа, па тако једна наоко

оспоравајућа чињеница заправо не утиче на оцену вредности нашег школства. Ипак, тешко је помислити да ће и један родитељ на свету поклонити поверење ономе ко *ради једно а говори нешто сасвим друго* и то када су деца у питању. Иако морална рефлексија почива на универзализацији (*сваки и сви*↑), могуће је замислити случајеве када она није могућа напросто, нити је применљива с обзиром на море посебности. Премда посебне околности нису одлучујуће, споменути говорник је изгубио сваки кредибилитет, бар кад је та тема у питању.

Оспоравање кредибилитета сведока, на основу могуће дискредитујућих околности је *затровани извор (Poisoning the Well)*. Нпр: *Како да уважимо његово сведочење када је одраније познат као вешт лажов?* Иако чињеница да је неко одраније познат као вешт лажов у великој мери нарушава његов кредибилитет, то ништа не говори у прилог томе да је његово сведочење у овом тренутку лажно.

У расправама је често сасвим легитимно указивати на интересе, склоности и специфичне друштвене околности, али тек пошто је анализиран кључни аргумент. Грешка настаје када је цео тај процес преокренут, када се уместо на аргумент, концентришемо на посебне околности.

Види: *argumentum ad hominem*, класни перспективизам, човек има две руке

ARGUMENTUM E CONSENSU GENTIUM (лат). Аргумент из општег слагања:

У предањима свих народа спомиње се велики потоп. Дакле, он се несумњиво догодио.

Сем тога да о некој тврдњи постоји опште слагање, опште слагање ништа друго не доказује. *Argumentum e consensu gentium* садржи (не)истине и предрасуде свога времена, али и парадигматичне обрасце разумевања и неразумевања, који генерацијама формирају начине осмишљавања и сазнања света.

Супротна грешка: *некохерентност*.

Види: *argumentum ad populi*, народ.

ARGUMENTUM EX SILENTIO (лат. *позивање на ћутање*). Веровање да ћутање само по себи нешто потврђује или оповргава:

Како га ја ценим, изгледа да је врло паметан човек, јер непрестано ћути и мисли.

Р. Домановић, *Вођа*

Позивањем на ћутање ништа се не може доказати, јер ћути се из најмање три разлога. Када нема шта да се каже, када не сме да се каже, када се има и сме рећи, али нема смисла (*гаф*↑– када се права ствар каже у криво време). А постоји и *мудро ћутање*. Оснивач скептицизма Пирон заговора уздржаност од сваког суђења и *мудро ћутање*, јер се о свему могу изрећи супротне тврдње. Византијски мистици, исихасти, заговарају стишан живот и исихију, *молитвено ћутање*. Поред етичког (уздржавање од рђавих мисли и дела) *молчаније* има и онтолошко и епистемолошко оправдање. Пошто је Бог у апофатичкој теологији чак ни-(ни)шта, вазда погађајући биће (оно што јесте), реч остаје битно недоречена, јер јој измиче оно што чак ни-(ни)је, односно Тајна или бестемељни темељ свега што јесте и бива. Оснивач логичког позитивизма (или пре логичког мистицизма) Лудвиг Витгенштајн има сличну мисао: *О чему се не може говорити јасно, о томе се мора ћутати*. Он филозофију пореди са лествицом, коју ваља одбацити тек када се

у језику повуче граница између изрецивог и неизрецивог, говора и ћутања. У томе је и суштина *мудрог ћутања* – оно после брижљивог разговора и испитивања постаје смислено, иначе би свака будала која ћути била мудрац.

У технологизованом и технократизованом свету све се чешће ћутке гута оно што се сервира. Јавне дебате и одлуке постају сувишне или инструментализоване, па се на крају жртвују логици ствари (технологија), на исти начин као што се схоластичко-дијалектичка метода цитирања *pro et contra* жртвовала експерименталној науци. Као да се промовише строго организовани систем ћутања о свему што је битно, док се жучно расправља о ономе што је крајње неважно, случајно и небитно. Када игнорисање битног (*ignoratio elenchi*, замена тезе↑) постаје систематично, а јавни говор *млаћење празне сламе*↑, у ћутању се назире изласци из тамне апоретике савременог света. На крају, *апсурд*↑ се више ћути него што се исказује.

Види: *групно мишљење*

АРХАИЗМИ. Претенциозна или патетична употреба старих израза и напуштених речи:

Ружичић: *...лежи пачеземни престол, на којему пјеснословље тихо торжествује.*

Ј. Стерија Поповић, *Покондирена тиква*

Умесна употреба *архаизма* може дочарати атмосферу и погодити нијансу:

Честњејши Исакович пробудио се, зачуђен сликама над главом, сатом који му је, мада опсова, отсвирао један менует...

М. Црњански, *Сеобе*.

АСОЦИЈАЦИЈА. Произвољно повезивање премиса и конклузије:

*Млади винар и виноградар из Скрадина Ален Бибић (34) на своја је вина одлучио ставити изворни, стари племениташки назив *Vibich* своје обитељи, у којој је винарство имало дугу традицију.*

Вечерњи лист, 1.3. 2007.

Када закључимо на основу небитних случајности између мисли, осећања и сећања, асоцијативна веза води до ирелевантних аргумената (*ignoratio elenchi*↑).

Асоцијативно мишљење посебно се (зло)употребљава у пропаганди. Племићки грб асоцира на традицију, квалитет, продуховљени хедонизам, док омоти парфема и сапуна асоцирају на сексуалност и романсу (*Sex sells everything, everywhere*↑). Већина потрошача закључује асоцијативно да ће куповином рекламираног производа „купити” и наведене вредности. Маршал Меклуан верује да асоцијативна веза посебно успева уколико искористи резервоар значења *несвесног*↑. Интуитивно су то знали и *демагози*↑ свих времена и боја.

Види: *кривица по асоцијацији, скоројевићство, рђава аналогија*

АУТЕНТИЧНО РАЗУМЕВАЊЕ. Веровање у могућност постојања јединственог смисла као и разумевања без (не)разумевања:

На самртној постељи, Георг Вилхелм Фридрих Хегел, тужно је приметио: „Само ме је један једини човек у животу разумео.” А онда је ипак размисливши додао: „Па чак ме ни он не разумео.”

Анегдота

Премда су филозофски појмови „прозори у Апсолутно”, филозофско разумевање далеко је од уверености у постојање једног јединственог смисла, али се трагања за њим никада не одриче. По тој темељној противречности филозофија се разликује од осталих облика знања. Рачунајући да у сваком разумевању постоји и одређена мера неразумевања, схватање разумевања као (не)разумевања увиђа немогућност потпуног знања, али и могућност напредовања сазнања. Разумевање из хоризонта властитог времена модификује првобитан смисао прилагођавајући га новој ситуацији. Услед разгранатог и разуђеног (не)разумевања, данас постоји више Хегела (мистички, марксистички, позитивистички, егзистенцијалистички...). Зато се питамо не само да ли је неко разумео Хегела, него да ли је он могао разумети самога себе?

Премда је дискурзивно мишљење један вид нивелације која се заснива на апстракцији (одвајању битног од небитног), филозофско разумевање потиче из одређене супстанције („горки талог искуства”), коме је примереније трагање за грешкама у разумевању, него успостављање неког објективног лика или свеобавезујуће мере.

АУТОРИТАРНА ЛИЧНОСТ. Теодор Адорно тако назива крути, конформистички тип личности који се покорави вишем ауторитету а иживљава се над подређенима:

Да, да, многи мене површно познају. Мисле што сам овако услужан, љубазан и предусретљив, да је то због недостатка снаге и смелости, да сам ја неки мек и болећив човек. Е, видиш, ту се варају. Гуја сам ја! Арнаутин! Ја бих, кад то државна потреба затражи, отпуштао, слао на робију и убијао ако треба.

И. Андрић, *Злостављање*.

У фалсолошком смислу, *ауторитарна личност* превиђа сопствене грешке а истиче туђе, одбијајући да своју позицију и властите аргументе сагледа из перспективе парадокса, апсурда и амбигвитета. Ауторитарну личност карактерише антииндивидуализам у свим облицима и разноврсним манифестацијама: заговарање униформисаности погледа и осећања унутар заједнице, нетолерантност, деградација и одбацивање рационалности уз повећану подложност емоционалним импулсима, екстремизам, склоност ка поједностављивању сложених односа и питања, ослобађање од индивидуалне одговорности и њено преношење на колектив. Потчињавање вишем ауторитету и склоност ка конформизму повезана је са агресивним ставом према онима који се сматрају инфериорним. Пошто ауторитарна личност нема унутрашње мерило добра и зла, она прихвата и поштује конвенције властите групе (*групно мишљење*↑).

Не треба бркати *ауторитарност* и ауторитет. За ауторитет је карактеристична легитимна моћ, ауторизована од извесног система, при чему навика, обичаји, конвенције играју одређене улоге, а постоји и неауторитарни ауторитет љубави. Без ауторитета је тешко замислити било какву људску заједницу, нити је могуће научно сазнање. Ипак, свако прецењивање ауторитета води грешци *argumentum ad auctoritatem*↑. Према Карлу Поперу (1902-1994), нешто тако као једини, апсолутни, поуздани ауторитет једноставно не постоји.

Успостављање поузданог ауторитета личности води једној опасној погрешци, *култу личности*↑.

Види: *ауторитарна значења речи, позивање на ауторитет из прошлости, србокомунизам*

АУТОРИТАРНО ЗНАЧЕЊЕ РЕЧИ. Пошто не одређује само значење речи употребу, него и употреба значење, смисао израза у ауторитарном контексту је другачији него у демократском,:

Штета што их нису одвалили од батина тај олош издајнички.

www.stormfront.org/forum/

У демократском контексту се не употребљава термин *издајник*, док је у ауторитарном назив за онога ко не прихвата ауторитарну политику. *Слобода* се у ауторитарном значењу појављује као слобода од било какве обавезе према другом и зато се изражава кроз изолованост, док је у демократском значењу неопходно средство заједничке среће, добробити и просперитета. *Морал* у ауторитарном значењу представља заштиту од критике и потврду политике, док је у демократском скуп правила која пружају заштиту свих. Изрази као што су *слога* и *јединство* представљају прави фетиш ауторитарне политике, који елиминише сваку опозицију и критику, док се у демократском контексту односе само на општа морална правила.

Испитујући зависност значења од употребе, Владимир Милутиновић налази да морално-вредносни ставови могу бити истинити и лажни. Уколико етички ставови не могу бити истинити или лажни, онда је могуће усвојити и неваљане етичке ставове и при томе се позивати на осећања (*argumentum ad misericordiam*↑), традицију (*argumentum ad antiquitatem*↑), ауторитет (*argumentum ad auctoritatem*↑), при чему би рационална аргументација била крајње отежана ако не и немогућа. Само уколико добро подлеже критици истине, могуће је усвајање норми које ће омогућити да се дође до истинитих ставова.

Види: *ауторитарна личност*

АУТОЦЕНЗУРА. *Argumentum ad baculum*↑.

АФИРМАТИВНИ ЗАКЉУЧАК ИЗ НЕГАТИВНИХ ПРЕМИСА. Категорички силогизам са афирмативном конклузијом која следи из једне или обе негативне премисе:

Народни посланици нису бескућници. Бескућници нису прихватили своје социјалне обавезе и дужности. Дакле, народни посланици су прихватили своје обавезе и дужности.

Облик: **S** нису **M**.

M нису **P**.

S су **P**.

Прекршено је следеће правило: сви ваљани облици категоричког силогизма који имају једну или две негативне премисе, морају имати и негативну конклузију.

АФИРМАЦИЈА ДИСЈУНКТА. У дисјунктивно-категоричком силогизму често се превиђа да дисјункција није ексклузивна, односно да дисјункцијом одређујемо

не само једно или друго, него, *најмање једно од два, а можда и обоје*. Грешка се дакле јавља у случајевима „слабе дисјункције”, када постоји могућност да су обе могућности истините, или када не можемо одредити истинитост уопште:

Излет на Палић или посета музеју? Он је за излет на Палићко језеро. Према томе, није му стало до музеја.

Симболички: $[(p \vee q) \& p] \Rightarrow \neg q$ и $[(p \vee q) \& q] \Rightarrow \neg p$.

У случају *чврсте дисјункције*, када се p и q међусобно искључују, аргумент је ваљан. Ваљани су и облици дисјунктивног силогизма:

$[(p \vee q) \& \neg p] \Rightarrow q$ и $[(p \vee q) \& \neg q] \Rightarrow p$.

Види: *црно-бела дилема*

АФИРМАЦИЈА КОНСЕКВЕНТА. Огрешењем о правила модуса *tolendo tolens*, настаје грешка у којој се на основу истинитости последице тврди и истинитост услова или антецеденса (мада то не мора бити случај):

Ако киша пада, улице су влажне. Улице су влажне, дакле киша је пала.

Симболички: $[(p \Rightarrow q) \& q] \Rightarrow p$

Афирмација консеквента представља један од извора нашег искуства, иако истинитост последице нужно не повлачи за собом и истинитост услова. Аристотел (384-322) је ову грешку назвао *изванјезичком погрешком консеквента* (*fallacia consequentis*). Међутим, ентимем (силогизам код кога недостаје једна премиса, али се она подразумева) је несумњив: *Ако су улице завејане, ноћас је вејао снег.*

A FORTIORI (лат). *Није снажније увек и важније↑.*

AFFIRMATIVE CONCLUSION FROM A NEGATIVE PREMISS (енгл. *афирмативни закључак из негативних премиса↑*).

AFFIRMING A DISJUNCT (енгл. *афирмација дисјункта↑*).

AFFIRMING THE CONSEQUENT (енгл. *афирмација консеквента↑*).

